مەككىدە نازىل بولغان   سۈرە لوقمان   34 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْحَكِيمِ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ
ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ ۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ
ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

ناھايىتى شەپقەت ۋە مېھرىبان اﷲ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

ئەلىف، لام، مىم ﴿1﴾. ***بۇ، ھېكمەتلىك كىتابنىڭ ئايەتلىرىدۇر*** ﴿2﴾. ***(ئۇ) (تەئدىل ئەركان بىلەن) ناماز ئوقۇيدىغان، (اللەنىڭ رەزاسىنى تىلەش يۈزىسىدىن كۆڭۈل ئازادىلىكى بىلەن) زاكات بېرىدىغان ۋە ئاخىرەتكە جەزمەن ئىشىنىدىغان ياخشى ئىش قىلغۇچى كىشىلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە رەھمەتتۇر*** ﴿3 - 4﴾. ***ئاشۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە كىشىلەر) پەرۋەردىگارىنىڭ توغرا يولىدا بولغۇچىلاردۇر، ئەنە شۇلار مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر*** ﴿5﴾.

بۇ سۈرىنىڭ بېشىدىكى ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرىگە مۇناسىۋەتلىك سۆزلەر ئومۇمەن قىلىپ سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا سۆزلەندى. اﷲ پاك ۋە يۈكسەكتۇر. اﷲ بۇ قۇرئاننى ياخشى ئىش قىلغۇچىلارغا ھىدايەت، كۆڭۈللىرىگە شىپا ۋە رەھمەت بېغىشلىغۇچى قىلىپ نازىل قىلدى. ئۇلار شەرىئەتكە ئەگىشىشتە ياخشى ئەمەل قىلىدۇ. پەرز نامازنى تەئدىل ئەركانلىرى بىلەن ۋە ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇيدۇ. پەرز نامازغا ئەگەشتۈرۈپ سۈننەت نامازلارنى ۋە باشقا نەفلە نامازلارنى ئادا قىلىدۇ. ئۈستىلىرىگە پەرز بولغان زاكاتنى زاكات ئېلىشقا تېگىشلىك كىشىلەرگە بېرىدۇ. خىش - ئەقرىبالارغا سىلە - رەھىم قىلىدۇ. ئاخىرەت يۇرتىدىكى مۇكاپات ۋە جازاغا ئىشىنىدۇ.

بۇ ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىنى اﷲ تائالادىن كۈتىدۇ. ئەمەلىنى رىيا ئۈچۈن قىلمايدۇ. ياخشى ئەمەلىنىڭ بەدىلىگە كىشىلەردىن مۇكاپات ۋە رەھمەت تەلەپ قىلمايدۇ. كىم بۇنىڭغا مۇشۇنداق ئەمەل قىلالىسا، ئۇ، اﷲ تائالانىڭ مۇنۇ ئايىتىدە كۆزدە تۇتۇلغان كىشىلەردىن بولغان بولىدۇ: ﴿**ئەنە ئاشۇلار (يەنى يۇقىرىقى سۈپەتلەرگە ئىگە كىشىلەر) پەرۋەردىگارىنىڭ توغرا يولدا بولغۇچىلاردۇر**﴾ يەنى توغرا، تەپسىلىي بايان قىلىنغان، روشەن يولىنىڭ ئۈستىدە بولغۇچىلاردۇر. ﴿**ئەنە ئاشۇلار**﴾ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ﴿**مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر**﴾.

* * * * * * *

www.munber.org

وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشْتَرِى لَهْوَ ٱلْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۚ
أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٦﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِىٓ
أُذُنَيْهِ وَقْرًا ۖ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾

بەزى كىشىلەر بىلمىسىزلىكتىن، (كىشىلەرنى) اللەنىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن بىھۇدەگەپلەرنى سېتىۋالىدۇ ۋە اللەنىڭ يولىنى مەسخىرە قىلىدۇ، ئەنە شۇلار خور قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴿6﴾. ئەگەر ئۇنىڭغا بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز (يەنى قۇرئان ئايەتلىرى) ئوقۇپ بېرىلسە، گويا ئۇنى ئاڭلىمىغاندەك، ئىككى قۇلىقى ئېغىرلىشىپ قالغاندەك (اللەنىڭ ئايەتلىرىگە قۇلاق سېلىشتىن) تەكەببۇرلۇق بىلەن يۈز ئۆرۈيدۇ، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنىڭغا قاتتىق ئازاب بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن﴿7﴾.

بەتبەخت كىشىلەرنىڭ بىھۇدە گەپلەر بىلەن ھەپىلىشىدىغانلىقى ۋە ﷲ تائالانىڭ ئايەتلىرىدىن يۈز ئۆرۈيدىغانلىقى توغرىسىدا

ﷲ يۇقىرىدىكى ئايەتلەردە بەختلىك كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ ئۆتتى. ئۇلار ﷲ نىڭ كىتابى بىلەن ھىدايەت تاپقان، ئۇنى ئاڭلاپ مەنپەئەت ئالغان كىشىلەردۇر. بۇ ھەقتە ﷲ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ﷲ سۆزلەرنىڭ ئەڭ چىرايلىقى بولغان قۇرئاننى نازىل قىلدى. (پاساھەتتە، بالاغەتتە) ئۇنىڭ بەزىسى - بەزىسىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. (ۋەز - نەسىھەتلەر، ئەھكاملار، قىسسىلەر ئۇنىڭدا) تەكرارلىنىدۇ، (قۇرئاندىكى ئازاب ئايەتلىرىدە تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا) پەرۋەردىگارىدىن قورقىدىغان كىشىلەرنىڭ بەدەنلىرى تىترەيدۇ. ئاندىن ﷲ نىڭ زىكرى ئۈچۈن (يەنى ﷲ نىڭ رەھمىتى، مەغپىرىتىگە دائىر ئايەتلەر تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا)، ئۇلارنىڭ بەدەنلىرى ۋە دىللىرى يۇمشاپ (ئارام تاپىدۇ)﴾[1].

بەختلىك كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىدىن كېيىن بەتبەخت كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلدى. ئۇلار ﷲ تائالانىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ بىلەن مەنپەئەت ئېلىشتىن يۈز ئۆرۈيدۇ. مۇزىكا ۋە كۆڭۈل ئېچىش ئەسۋابلىرى بىلەن ئورۇنلانغان ناخشا، ئۇسسۇل، نەغمە - ناۋالارنى ئاڭلاشقا بېرىلىپ كېتىدۇ.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ﷲ تائالانىڭ: **﴿بەزى كىشىلەر بىلمىسىزلىكتىن كىشىلەرنى ﷲ نىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن بىھۇدە گەپلەرنى سېتىۋالىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىنى: ﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۇنىڭدىن ناخشا - مۇزىكىلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دەپ تەپسىر قىلدى.

قەتادە بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئادەم بىھۇدە گەپلەرنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن پۇل خەجلىمەسلىكى مۇمكىن، لېكىن بىر ئادەمنىڭ ئۆز خاھىشى بويىچە گۇمراھلىقنى ياخشى كۆرگەنلىكى ئۇنىڭ بىھۇدە گەپلەرنى سېتىۋالغانلىقى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇ ھەق سۆزنى قويۇپ باتىل سۆزنى، پايدىلىق نەرسىنى قويۇپ زىيانلىق نەرسىنى تاللايدۇ.

بەزىلەر مۇنداق دەيدۇ: ﷲ تائالانىڭ **﴿بىھۇدە گەپلەرنى سېتىۋالىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىدىن: ناخشىچى قىزلارنى سېتىۋېلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئىبنى جەرىر مۇنداق دېدى: ﷲ تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ئاڭلاشتىن، ﷲ تائالانىڭ يولىغا ئەگىشىشتىن توسىدىغان ھەرقانداق سۆز بىھۇدە سۆز ھېسابلىنىدۇ.

---

[1] سۈرە زۇمەر 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**اللە نىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن**﴾ يەنى بۇنى قىلغۇچىلار پەقەت ئىسلامغا ۋە مۇسۇلمانلارغا دۈشمەنلىك قىلىش ئۈچۈن قىلىدۇ. ﴿**اللە نىڭ يولىنى مەسخىرە قىلىدۇ**﴾ مۇجاھىد: ئۇلار اللە تائالانىڭ يولىنى مەسخىرە قىلىدىغان يول قىلىۋالىدۇ، دېدى.

﴿**ئەنە شۇلار خور قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار اللە نىڭ ئايەتلىرىنى ۋە اللە تائالانىڭ يولىنى خارلىغىنىدەك، ئۇلارمۇ قىيامەت كۈنى مەڭگۈلۈك داۋام قىلىدىغان ئازابتا خورلىنىدۇ.

﴿**ئەگەر ئۇنىڭغا بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز (يەنى قۇرئان ئايەتلىرىنى) ئوقۇپ بېرىلسە، گويا ئۇنى ئاڭلىمىغاندەك، ئىككى قۇلىقى ئېغىرلىشىپ قالغاندەك (اللە نىڭ ئايەتلىرىگە قۇلاق سېلىشتىن تەككەببۇرلۇق بىلەن يۈز ئۆرۈيدۇ**﴾ يەنى بىھۇدە گەپلەرگە، ئويۇن ـ تاماشاغا، كۆڭۈل ئېچىشقا بېرىلىپ كەتكۈچى بۇ ئادەمگە قۇرئاننىڭ ئايەتلىرى ئوقۇپ بېرىلسە، گويا ئۇنى ئاڭلىمىغاندەك، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيدۇ، ئارقىنى قىلىدۇ. پاك بولىۋالىدۇ. ۋاھالەنكى ئۇ پاك ئەمەس. چۈنكى، ئۇ ئۇنى ئاڭلاشتىن بىئارام بولىدۇ، ئۇنىڭدىن پايدىلانمايدۇ. ئۇنىڭغا موھتاجمۇ بولمايدۇ. ﴿**(ئى مۇھەممەد!) ئۇنىڭغا قاتتىق ئازاب بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن**﴾ يەنى ئۇ دۇنيادا اللە تائالانىڭ كىتابىنى، ئايەتلىرىنى ئاڭلاشتىن ئازابلانغاندەك، قىيامەت كۈنىمۇ شۇ قاتتىق ئازاب بىلەن ئازابلىنىدۇ.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ جَنَّٰتُ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقًّا ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٩﴾

شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقانلار ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار نازۇنېمەتلىك جەننەتلەرگە كىرىدۇ[8]***. ئۇ جەننەتلەردە ئۇلار مەڭگۈ قالىدۇ. بۇ اللەنىڭ راست ۋەدىسىدۇر (اللە ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ)، اللە غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر***[9].

مۆمىنلەرنىڭ ياخشى ئاقىۋەتكە ئېرىشىدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە بەختلىك، ياخشى كىشىلەرنىڭ ئاخىرەت يۇرتىدىكى ئورنى بايان قىلىنىدۇ. ئۇلار اللە تائالاغا ئىمان ئېيتقان، پەيغەمبەرلەرنى تەستىق قىلغان، اللە تائالانىڭ شەرىئىتىگە مۇۋاپىق ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ئادەملەردۇر. ئۇلار ﴿**نازۇنېمەتلىك جەننەتلەرگە كىرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار جەننەتلەرنىڭ تۈرلۈك لەززەتلىرىدىن، ھۇزۇر بېغىشلايدىغان يېمەك ـ ئىچمەك، كىيىم ـ كېچەك، تۇرالغۇ جايلاردىن، مىنىدىغان ۋە چىقىدىغان قاتناش قوراللىرىدىن، ئاياللاردىن، نېمەتلەردىن ۋە بىرەر كىشىنىڭ دىلىغا كېچىپ باقمىغان نەرسىلەرنى ئاڭلاشتىن ھۇزۇرلىنىدۇ. ئۇلار بۇ نېمەتلەر ئىچىدە مەڭگۈ قالىدۇ. ئۇنى تاشلاپ كېتىشنى ۋە ئۇنىڭدىن يۆتكىلىشنى مەڭگۈ خالىمايدۇ.

﴿**بۇ اللە نىڭ راست ۋەدىسىدۇر**﴾ يەنى بۇ ۋەدە چوقۇم ئىشقا ئاشىدۇ. چۈنكى، ئۇ اللە نىڭ ۋەدىسىدۇر. اللە ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ. چۈنكى، اللە ناھايىتى مەرھەمەتلىكتۇر، كۆپ ئېھسان قىلغۇچىدۇر. اللە نېمىنى خالىسا شۇنى قىلغۇچىدۇر، ھەر نەرسىگە قادىردۇر.

﴿**اللە غالىبتۇر**﴾ اللە ھەر نەرسە ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدۇ. ھەر نەرسە اللە تائالاغا ئىتائەت قىلىدۇ. سۆزلىرىدە ۋە ئىشلىرىدا ﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾، اللە قۇرئاننى مۆمىنلەر ئۈچۈن ھىدايەت يولىنى كۆرسەتكۈچى قىلدى.

www.munber.org

﴿ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك - شۈبھىگە) شىپادۇر، ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى قۇرئاننىڭ دەۋىتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)، قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھىدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)، ئەنە شۇلار يىراقتىن نىدا قىلىنغۇچىلاردۇر (يەنى ئۇلار ھەقنى قوبۇل قىلماسلىقتا ئىمانغا يىراقتىن چاقىرىلغان، مۇساپىنىڭ يىراقلىقىدىن چاقىرىقنى ئاڭلىمىغان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ)﴾[1] ﴿بىز مۆمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كاپىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ (يەنى ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ كۇفرى تېخىمۇ ئاشىدۇ)﴾[2]

* * * * * * *

خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ بِغَيۡرِ عَمَدٖ تَرَوۡنَهَاۖ وَأَلۡقَىٰ فِي ٱلۡأَرۡضِ رَوَٰسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمۡ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَآبَّةٖۚ وَأَنزَلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوۡجٖ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾ هَـٰذَا خَلۡقُ ٱللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦۚ بَلِ ٱلظَّـٰلِمُونَ فِي ضَلَـٰلٖ مُّبِينٖ ﴿١١﴾

اللە ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز ياراتتىكى، سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر، يەر تەۋرەپ سىلەرنى خاتىرجەمسىز قىلمىسۇن دەپ، يەردە تاغلارنى ئورناتتى، زېمىندا تۈرلۈك جاندارلارنى تاراتتى، بۇلۇتتىن يامغۇر سۈيىنى چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن زېمىندا تۈرلۈك پايدىلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۇق﴿10﴾. مانا بۇلار اللەنىڭ (ياراتقان) مەخلۇقاتلىرىدۇر، ماڭا كۆرسىتىپ بېرىڭلاركى، اللەدىن باشقا مەبۇدلىرىڭلار زادى نېمىلەرنى ياراتتى؟ بەلكى زالىملار ئوپئوچۇق گۇمراھلىقتىدۇر﴿11﴾.

تەۋھىدنىڭ دەلىللىرى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە اللە تائالا ئۆزىنىڭ ئاسمانلارنى ۋەزېمىننى، ئۇ ئىككىسىدىكى نەرسىلەرنى ۋە ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ياراتقانلىقىنى كۆرسىتىدىغان بۈيۈك قۇدرىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز ياراتقان سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر**﴾ ھەسەن ۋە قەتادە: ئاسمانلارنىڭ كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ياكى كۆرۈنمەيدىغان تۈۋرۈكى يوق، دېدى.

﴿**سىلەرنى خاتىرجەمسىز قىلمىسۇن دەپ يەردە تاغلارنى ئورناتتى**﴾ يەنى سۇ ئۈستىگە قۇرۇلغان زېمىننىڭ تەۋرەپ، زېمىن ئەھلىنى خاتىرجەمسىز قىلماسلىقى ئۈچۈن، اللە زېمىننى بېسىپ مۇستەھكەم تۇتۇپ تۇرىدىغان تاغلارنى ئورناتتى.

﴿**زېمىندا تۈرلۈك جاندارلارنى تاراتتى**﴾ يەنى اللە يەر شارىدا شەكىل ۋە رەڭلىرىنىڭ سانىنى پەقەت ياراتقان اللە ئۆزى بىلىدىغان خىلمۇخىل ھايۋاناتلارنى ياراتتى.

پاك اللە ئۆزىنىڭ ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى مۇقەررەرلەشتۈرگەندىن كېيىن تۆۋەندىكى ئايىتى بىلەن ئۆزىنىڭ رىزىق بەرگۈچى ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى: ﴿**بۇلۇتتىن يامغۇر سۈيىنى چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن زېمىندا تۈرلۈك پايدىلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۇق**﴾ يەنى ھەر خىل تۈردىكى پايدىلىق ۋە مەنزىرىسى گۈزەل ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۇق.

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 82 - ئايەت.

www.munber.org

شەئبىي: ئىنسانلارمۇ ھەم زېمىننىڭ ئۆسۈملۈكلىرىدىن ھېسابلىنىدۇ. كىمكى جەننەتكە كىرسە، ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ. كىمكى دوزاخقا كىرسە لەنەتكە ئۇچرايدۇ، دېدى.

﴿مانا بۇلار اللە نىڭ (ياراتقان) مەخلۇقاتلىرىدۇر﴾ يەنى ئاسمانلارنى - زېمىننى ۋە ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ياراتقانلىقىدىن ئىبارەت اللە تىلغا ئالغان بۇ نەرسىلەر اللە تەرىپىدىن اللە تائالانىڭ يارىتىشى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن ۋۇجۇدقا كەلگەندۇر. بۇلارنى ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز اللە ئۆزى ياراتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ماڭا كۆرسىتىپ بېرىڭلاركى، اللە دىن باشقا مەبۇدلىرىڭلار زادى نېمىلەرنى ياراتتى؟﴾** يەنى سىلەر چوقۇنۇۋاتقان ۋە يېلىنىپ ئىلتىجا قىلىۋاتقان بۇدلىرىڭلار، اللە تائالاغا شېرىك قىلىۋالغان مەبۇدلىرىڭلار نېمىلەرنى ياراتتى. **﴿بەلكى زالىملار﴾** يەنى اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگۈچىلەر، اللە تائالاغا باشقا نەرسىنى قوشۇپ چوقۇنغۇچىلار **﴿ئوپئوچۇق گۇمراھلىقتىدۇر﴾** يەنى ئۇلار ھېچ يوشۇرۇن بولمىغان، ئوچۇق - ئاشكارا نادانلىق ۋە كورلۇقتىدۇر.

* * * * * * *

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَـٰنَ ٱلْحِكْمَةَ أَنِ ٱشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾

بىز لوقمانغا ھەقىقەتەن ھېكمەت ئاتا قىلدۇق، (ئۇنىڭغا ئېيتتۇقكى) «اللەغا شۈكۈر قىلغىن، كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۆزى ئۈچۈن قىلغان بولىدۇ، كىمكى كۇفرىلىق قىلىدىكەن، شۈبھىسىزكى، اللە (بەندىلەردىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر» ﴿12﴾.

لوقمان توغرىسىدا

سەلەپ ئۆلىمالىرى لوقماننىڭ پەيغەمبەر ياكى ئەمەسلىكى ۋە ياكى ئۇنىڭ بىر ياخشى بەندە ئىكەنلىكى ھەققىدە ئىككى خىل قاراشتا ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى ۋە كۆپلىگەن سەلەپ ئالىملىرى ئىككىنچى خىل قاراشنى توغرا دەپ قارىدى.

سۇفيان سەۋرى ئىكرىمەدىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: لوقمان ھەبەشىيلىك ياغاچچى ئادەم ئىدى. ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير مۇنداق دەيدۇ:مەن جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: لوقمان ھەققىدە سەن قانداق قارايسەن؟ دەپ سورىدىم. جابىر: ئۇ بويى پاكار، پاناق بۇرۇن ئادەم بولۇپ، پەيغەمبەرلەردىن ئىدى، دەپ جاۋاب بەردى.

يەھيا ئىبنى سەئىد ئەنسارى، سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: لوقمان مىسىرنىڭ قارا تەنلىك ئادەملىرىدىن بولۇپ، ئۇ قاۋۇل ئادەم ئىدى. اللە ئۇنىڭغا ھېكمەت بېرىپ، پەيغەمبەرلىكنى بەرمىگەن ئىدى، دېدى.

ئەۋزائىي، ئابدۇراھمان ئىبنى ھەرمەلىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قارا تەنلىك بىر ئادەم سەئىد ئىبنى مۇسەييەبتىن مەسىلە سوراپ كەلدى، سەئىد ئۇنىڭغا: سەن ئۆزەڭنىڭ قارا تەنلىك ئادەم بولغانلىقىڭدىن قايغۇرۇپ كەتمە، ئەڭ ياخشى كىشىلەردىن ئۈچ ئادەم قارا تەنلىك ئىدى. ئۇلار: بىلال، ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ خىزمەتكارى مۇھجەئ ۋە لوقمان ھەكىمدۇر. لوقمان قارا تەنلىك، نۇبىيەلىك[1]، قاۋۇل ئادەم ئىدى، دېدى.

---

[1] نۇبىيە ھازىرقى سۇداندىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى.

www.munber.org

ئىبنى جەرىر، خالىد ئىبنى رەبىئىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: لوقمان ھەبەشىلىك ياغاچچى ئادەم ئىدى. بىر كۈنى ئۇنىڭ خوجايىنى ئۇنىڭغا بۇ قوينى بىزگە سويۇپ بەرگىن، دېدى. لوقمان ئۇ قوينى سويدى. خوجايىنى: قويدىكى ئەڭ پاك ئىككى پارچە گۆشنى چىقارغىن، دېدى. لوقمان تىل بىلەن يۈرەكنى چىقاردى. مەلۇم بىر مەزگىل ئۆتتى. خوجايىنى ئۇنىڭغا: بۇ قوينى بىزگە سويۇپ بەرگىن، دېدى. لوقمان ئۇ قوينى سويدى. خوجايىنى: ئۇنىڭدىن ئەڭ پاسكىنا ئىككى پارچە گۆشنى چىقارغىن، دېدى. لوقمان يەنىلا تىل بىلەن يۈرەكنى چىقاردى. خوجايىنى ئۇنىڭغا: ساڭا قويدىن ئەڭ پاك ئىككى پارچە گۆشنى چىقارغىن، دەپ بۇيرۇق قىلسام، تىل بىلەن يۈرەكنى چىقاردىڭ، ئۇنىڭدىن ئەڭ پاسكىنا ئىككى پارچە گۆشنى چىقارغىن دەپ بۇيرۇسام، يەنىلا تىل بىلەن يۈرەكنى چىقاردىڭغۇ؟ دېدى. لوقمان مۇنداق دېدى: ئەگەر تىل بىلەن يۈرەك پاك بولسا، ئۇنىڭدىن پاك ھېچنەرسە يوق، ئەگەر ئۇ ئىككىسى پاسكىنا بولسا، ئۇ ئىككىسىدىن پاسكىنا ھېچنەرسە يوق. دەپ جاۋاب بەردى. شۆئبە ھەكەمدىن مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: لوقمان ياخشى ئادەملەردىن ئىدى. ئەمما ئۇ پەيغەمبەرلەردىن ئەمەس ئىدى.

﴿بىز لوقمانغا ھەقىقەتەن ھېكمەت ئاتا قىلدۇق﴾ يەنى ئىلىم، تەپەككۇر ۋە سۆزلەش قابىلىيىتىنى بەردۇق. ﴿(ئۇنىڭغا ئېيتتۇقكى)، اللە غا شۈكۈر قىلغىن﴾ يەنى بىز ئۇنى اللە ئۇنىڭغا بەرگەن نەرسىلەر ئۈچۈن اللە تائالاغا شۈكۈر قىلىشقا بۇيرۇدۇق.

اللە ئۇنى ئۆز قەۋمىنىڭ ئوغلانلىرى ۋە ئەھلى زامانىدىشى ئىچىدىن، تاللاپ ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئارتۇقچىلىقلارنى ئاتا قىلدى. ﴿كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۆزى ئۈچۈن قىلغان بولىدۇ﴾ يەنى ئۇنىڭ پايدىسى ۋە ساۋابى پەقەت شۈكۈر قىلغۇچىلارغا قايتىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىملەركى، ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۆزلىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) جاي راسلايدۇ﴾[1].

﴿كىمكى كۇفرىلىق قىلىدىكەن، شۈبھىسىزكى، اللە (بەندىلەردىن) بىھاجەتتۇر. مەدھىيىگە لايىقتۇر﴾ يەنى اللە بەندىلەردىن بىھاجەتتۇر ئەگەر يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى كاپىر بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ بىلەن اللە قىلچە زىيان تارتمايدۇ. اللە باشقا نەرسىدىن ھەقىقەتەن بىھاجەتتۇر. اللە تائالادىن باشقا مەبۇد بەرھەق يوقتۇر. بىز پەقەت اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىمىز.

* * * * * * *

وَإِذۡ قَالَ لُقۡمَٰنُ لِٱبۡنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ ١٣
وَوَصَّيۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيۡهِ حَمَلَتۡهُ أُمُّهُۥ وَهۡنًا عَلَىٰ وَهۡنٖ وَفِصَٰلُهُۥ فِي عَامَيۡنِ أَنِ ٱشۡكُرۡ لِي وَلِوَٰلِدَيۡكَ
إِلَيَّ ٱلۡمَصِيرُ ١٤ وَإِن جَٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشۡرِكَ بِي مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٞ فَلَا تُطِعۡهُمَاۖ وَصَاحِبۡهُمَا
فِي ٱلدُّنۡيَا مَعۡرُوفٗاۖ وَٱتَّبِعۡ سَبِيلَ مَنۡ أَنَابَ إِلَيَّۚ ثُمَّ إِلَيَّ مَرۡجِعُكُمۡ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ١٥

ئۆز ۋاقتىدا لوقمان (ھەكىم) ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ: «ئى ئوغۇلچىقىم، اللەغا شېرىك كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر» دېدى﴿13﴾. ئىنسانلىنى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۈستى - ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى. ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى. (ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا - ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر

[1] سۈرە رۇم 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر﴿14﴾. ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، ئۇلارغا دۇنيادا ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن (يەنى دىنىڭغا زىيان يەتمەيدىغان ئاساستا ياخشىلىق قىلغىن)، ماڭا تائەت بىلەن قايتقان ئادەمنىڭ يولىغا ئەگەشكىن، ئاندىن مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىمەن﴿15﴾.

لوقماننىڭ ئوغلىغا قىلغان ۋەز ـ نەسىھەتى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە لوقماننىڭ ئوغلىغا قىلغان ۋەسىيىتىنى بايان قىلىدۇ. سۇھەيلىنىڭ رىۋايىتىگە ئاساسلانغاندا، لوقمان ئەنئانىڭ ئوغلى بولۇپ، لوقماننىڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى ساران ئىكەن. الله ھەقىقەتەن ئۇنى گۈزەل سۆز بىلەن تىلغا ئالدى. الله ئۇنىڭغا ھېكمەت ئاتا قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئەڭ ئۇماق، ئەڭ سۆيۈملۈك ئوغلىغا ۋەز ـ نەسىھەت قىلىدۇ. ئۆزى بىلگەن ئەڭ ياخشى نەرسىنى ئوغلىغا بېرىش بۇ تەبىئىي ئەھۋالدۇر.

شۇڭا لوقمان بىرىنچى قىلىپ ئوغلىغا يالغۇز الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا، الله تائالاغا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىككە نەسىھەت قىلدى. ئاندىن ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر**﴾ يەنى ئۇ ئەڭ چوڭ گۇناھتۇر.

ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿ئىمان ئېيتقان، ئىمانىغا مۇشرىكلىكنى ئارىلاشتۇرمىغان ئادەملەر﴾[1] دېگەن ئايەت نازىل بولغان چاغدا، بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىگە ئېغىر تۇيۇلدى. ئۇلار: كىم ئىمانىغا گۇناھ ئارىلاشتۇرماسلىقتىن ساقلىنالايدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇ سىلەر چۈشەنگەن بۇ گۇناھ ئەمەس، لوقماننىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىمىدىڭلارمۇ؟» دېدى. ﴿**ئى ئوغۇلچىقىم! الله غا شېرىك كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر**﴾ بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

لوقمان ئوغلىنى يالغۇز الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش ھەققىدە قىلغان تەۋسىيەسىگە ئۇلاپلا ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا نەسىھەت قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا ـ ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى﴾[2].

الله قۇرئاندا نۇرغۇن ئورۇندا الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشنى ۋە ئارقىدىن ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى تىلغا ئالىدۇ. ﴿**ئىنساننى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۈستى ـ ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەت ھەققىدە: ئانا بالىنىڭ ئاجىزلىق مۇشەققىتىنى تارتىدۇ، دېدى. قەتادە: ئانىسى ئۇنى جاپانىڭ ئۈستىگە جاپا بىلەن كۆتۈرىدۇ، دېدى.

﴿**ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى**﴾ يەنى ئۇ تۇغۇلغاندىن كېيىن ئۇنى تەربىيەلەپ ئېمىتىش مۇددىتى ئىككى يىل بولىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم﴾[3].

بۇ ئايەتتىن ئىبنى ئابباس ۋە باشقا ئىماملار ھامىلدارلىقنىڭ ئەڭ ئاز مۇددىتىنى ئالتە ئاي قىلىپ بېكىتىپ چىقتى. چۈنكى، الله يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿ئۇنىڭغا قورساق كۆتۈرۈش مۇددىتى

---

[1] سۈرە ئەنئام 82 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 23 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە بەقەرە 233 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ۋە ئۇنى سۈتتىن ئايرىش مۇددىتى 30 ئايدۇر﴾[1] شەك - شۈبھىسىزكى، ئانىنىڭ بالىسىغا ئىلگىرى قىلغان ياخشىلىقىنى بالىنىڭ ئەسلىشى ئۈچۈن، الله ئانىنىڭ ئۇنى تەربىيىلەپ بېقىپ چوڭ قىلغانلىقىنى، كېچە - كۈندۈز ئۇيقۇسىز تارتقان جاپا - مۇشەققىتىنى ئەسلىتىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿«ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگىنىدە ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن» دېگىن﴾[2] ﴿**(ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا - ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر**﴾ يەنى شۇ ئەمەلىڭگە ئاساسەن مەن سېنى كەلگۈسىدە چوقۇم ئەڭ تولۇق مۇكاپات بىلەن مۇكاپاتلايمەن.

﴿**ئەگەر ئاتا - ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دىنىغا سېنىڭ ئەگىشىشىڭ ئۈچۈن، ئۇلار ساڭا ئىنتايىن ھېرىسمەن بولسىمۇ سەن ئۇلاردىن بۇنى قوبۇل قىلمىغىن، مۇنداق قوبۇل قىلىشىڭ سېنىڭ دۇنيادا ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن ھەمراھ بولۇشۇڭنى چەكلىمەيدۇ. ﴿**ماڭا تائەت بىلەن قايتقان ئادەمنىڭ يولىغا ئەگەشكىن**﴾ يەنى مۆمىنلەرنىڭ يولىغا ئەگەشكىن. ﴿**ئاندىن مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىمەن**﴾.

ئىمام تەبەرانىي سەئىد، ئىبنى مالىكنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**ئەگەر ئاتا - ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن**﴾ دېگەن بۇ ئايەت مېنىڭ ھەققىمدە نازىل بولغان. مەن ئانامغا ياخشىلىق قىلاتتىم، مەن مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن ئانام ماڭا: ئى سەئىد! قاراپ باقسام سەن دىنىڭنى ئۆزگەرتكەندەك قىلىسەن، ئەگەر بۇ دىنىڭنى تاشلىمايدىغان بولساڭ، مەن تاكى ئۆلگىچە ھېچنەرسە يېمەيمەن ۋە ئىچمەيمەن، ئاندىن سەن مېنىڭ سەۋەبىمدىن ئەيىبلىنىسەن، كىشىلەر سېنى: ئى ئانىسىنى ئۆلتۈرگەن قاتىل! دەپ چاقىرىدۇ، دېدى. مەن: ئى ئانا! ئۇنداق قىلمىغىن، مەن بۇ دىنىمنى ھەرگىز بىرەر ئىش ئۈچۈن تاشلىمايمەن، دېدىم. ئانام بىر كېچە - كۈندۈزنى ھېچنەرسە يېمەي ئۆتكۈزدى. ئەتىسىمۇ نېيىتىدە چىڭ تۇرۇپ بىر نەرسە يېمەي يەنە بىر كېچە - كۈندۈزنى ئۆتكۈزدى. ئۈچىنچى كۈنىمۇ نىيىتىدىن يانماي، بىرەر نەرسە يېمەستىن يەنە بىر كېچە - كۈندۈزنى ئۆتكۈزۈۋەتتى. تۆتىنچى ئەتىگەنلىكى ئۇنىڭ ھاياتى قىيىن ئەھۋالدا قالدى. مەن بۇ ئەھۋالنى كۆرگەندىن كېيىن: ئى ئانا! بىلىپ قويۇڭكى، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئەگەر سىزنىڭ يۈز جېنىڭىز بولۇپ، بىردىن بىردىن چىقىپ كەتسىمۇ بۇ دىنىمنى بىرەر ئىش ئۈچۈن تاشلىمايمەن، خالىسىڭىز يەڭ، خالىمىسىڭىز يېمەڭ، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن ئانام تاماق يېدى.

* * * * * * *

يَـٰبُنَىَّ إِنَّهَآ إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن فِى صَخْرَةٍ أَوْ فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ أَوْ فِى ٱلْأَرْضِ
يَأْتِ بِهَا ٱللَّهُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿١٦﴾ يَـٰبُنَىَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأْمُرْ بِٱلْمَعْرُوفِ وَٱنْهَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَٱصْبِرْ
عَلَىٰ مَآ أَصَابَكَ ۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِى ٱلْأَرْضِ

[1] سۈرە ئەھقاف 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 24 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مَرَحًا ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾ وَٱقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَٱغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ ٱلْأَصْوَٰتِ لَصَوْتُ ٱلْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

(لوقمان ئېيتتى) « ئى ئوغۇلچىقىم! قىلمىشىڭ قىچا چاغلىق نەرسە بولۇپ، ئۇ ئۇيۇل تاشنىڭ ئىچىدە (يەنى ئەڭ مەخپىي جايدا) يا ئاسمانلارنىڭ قېتىدا ياكى زېمىننىڭ ئاستىدا بولسىمۇ، الله ئۇنى ھازىر قىلىدۇ (ئۇنىڭ ھېسابىنى ئالىدۇ). الله ھەقىقەتەن ئىنچىكە كۆزەتكۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر﴿16﴾. ئى ئوغۇلچىقىم! نامازنى (ۋاقتىدا تەئدىل ئەركان بىلەن) ئوقۇغىن، (كىشىلەرنى) ياخشىلىققا بۇيرۇغىن، يامانلىقتىن توسقىن، ساڭا يەتكەن كۈلپەتلەرگە سەۋر قىلغىن (چۈنكى، ھەقىقەتكە دەۋەت قىلغۇچى ئەزىيەتلەرگە ئۇچرايدۇ)، بۇ ھەقىقەتەن قىلىشقا ئىرادە تىكلەشكە تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر﴿17﴾. كىشىلەردىن مەنستىمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرۈمىگىن، زېمىندا غادىيىپ ماڭمىغىن، الله ھەقىقەتەن ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ﴿18﴾. ئوتتۇراھال ماڭغىن، ئاۋازىڭنى پەسلەتكىن، ئاۋازلارنىڭ ئەڭ زېرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر» ﴿19﴾.

بۇ پايدىلىق نەسىھەتلەر بولۇپ، ئۇنى كىشىلەرنىڭ ئۆزلىرىگە ئۈلگە قىلىشى ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىشى ئۈچۈن پاك الله ئۇنى لوقماننىڭ تىلى بىلەن بايان قىلدى. لوقمان مۇنداق دېدى: ﴿« ئى **ئوغۇلچىقىم! قىلمىشىڭ قىچا چاغلىق نەرسە بولۇپ**»﴾ يەنى ھەقىقەتەن گۇناھ ياكى خاتالىق قىچىنىڭ دېنىچىلىك بولسىمۇ ﴿**الله ئۇنى ھازىر قىلىدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى ئادالەت تارازىلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلغان چاغدا، الله ئۇنى ھازىر قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ ياخشىلىق بولسا مۇكاپات، يامانلىق بېرىدۇ.

الله بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿قىيامەت كۈنى بىز (ئەمەللەر تارتىلىدىغان) ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز، ھېچ ئادەمگە قىلچە ئۇۋال قىلىنمايدۇ (يەنى ياخشى ئادەمنىڭ ياخشىلىقى كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ، يامان ئادەمنىڭ يامانلىقى ئاشۇرۇۋېتىلمەيدۇ)﴾[1] ﴿كىمكى زەررىچىلىك ياخشى ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى كۆرىدۇ. كىمكى رەزرىچىلىك يامان ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ﴾[2] ئەگەر ئەنە شۇ زەررىچىلىك ئىش سىلىق ئۇيۇل تاشنىڭ قېتىدا يوشۇرۇلغان ھالدا ساقلانغان تەقدىردىمۇ ياكى ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ئەتراپىغا چېچىلىپ يوقاپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، الله ئۇنى چوقۇم ھازىر قىلىدۇ. چۈنكى، ھېچ قانداق بىر سىر الله تائالاغا يوشۇرۇن قالمايدۇ. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى زەررە چاغلىق نەرسە الله تائالانىڭ بىلىشىدىن يىراق ئەمەستۇر.

﴿**الله ھەقىقەتەن ئىنچىكە كۆزەتكۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر**﴾ يەنى ئىنچىكە نەرسىلەرنى بىلگۈچىدۇر. شەيئىلەر گەرچە ئىنچىكە، نازۇك ۋە ئىنتايىن كىچىك بولسىمۇ الله تائالاغا يوشۇرۇن قالمايدۇ. ﴿**ھەممىدىن خەۋەرداردۇر**﴾ يەنى الله قاراڭغۇ كېچىدىكى چۈمۈلىلەرنىڭ ماڭغىنىدىنمۇ خەۋەرداردۇر.

ئاندىن لوقمان مۇنداق دېدى: ﴿**ئى ئوغۇلچىقىم! نامازنى ئوقۇغىن**﴾ يەنى نامازنى ۋاقتىدا تەئدىل ئەركانلىرى بىلەن ئوقۇغىن. كۈچۈڭنىڭ ۋە تىرىشچانلىقىڭنىڭ يېتىشىچە ﴿**(كىشىلەرنى) ياخشىلىققا بۇيرۇغىن، يامانلىقتىن توسقىن، ساڭا يەتكەن كۈلپەتلەرگە سەۋر قىلغىن**﴾ لوقمان ياخشىلىققا بۇيرۇغۇچى، يامانلىقتىن توسقۇچى كىشىنىڭ چوقۇم كىشىلەر تەرىپىدىن ئەزىيەتكە ئۇچرايدىغانلىقى ۋە جاپا - مۇشەققەت تارتىدىغانلىقىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئوغلىنى سەۋر قىلىشقا بۇيرۇدى.

[1] سۈرە ئەنبىيا 47 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە زەلزەلە 7 — 8 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿**بۇ ھەقىقەتەن قىلىشقا ئىرادە تىكلەشكە تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر**﴾ يەنى كىشىلەرنىڭ يەتكۈزگەن ئەزىيەتلىرىگە سەۋر قىلىش، ئەلۋەتتە، ئىرادە تىكلەشكە تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر.

﴿**كىشىلەردىن مەنسىتمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرىمىگىن**﴾ يەنى كىشىلەرگە گەپ قىلغان ياكى ئۇلار ساڭا گەپ قىلغان چاغدا، ئۇلارنى كۆزگە ئىلماسلىق بىلەن يوغانچىلىق قىلىپ ئۇلارغا ئارقاڭنى قىلىۋالمىغىن، ئەكسىچە ئۆزەڭنى كەمتەر تۇتۇپ ئۇلارغا خۇش چىراي بىلەن قارىغىن.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ئەگەر قېرىندىشىڭ بىلەن ئۇچراشساڭ، ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرىگەن ھالدا قارىغىن، ئىشتانىنى ئۇزۇن كېيىشتىن قەتئىي ساقلانغىن، ئۇ ھەقىقەتەن كىبىرلىكتۇر، الله كىبىرلىكنى ياقتۇرمايدۇ».

﴿**زېمىندا غادىيىپ ماڭمىغىن**﴾ يەنى زېمىندا ھاكاۋۇرلۇق، تەكەببۇرلۇق، يوغانچىلىق ۋە چوڭچىلىق بىلەن ماڭمىغىن، ھەرگىز ئۇنداق قىلمىغىن، ئۇنداق قىلساڭ الله ساڭا غەزەپلىنىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله ھەقىقەتەن ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ**﴾ يەنى الله ئۆز - ئۆزىدىن پەخىرلىنىپ ھاكاۋۇرلۇق قىلغۇچىنى، باشقىلارغا چوڭچىلىق قىلغۇچىنى دوست تۇتمايدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن زېمىندا مەغرۇرانە يۈرمىگىن، (ھاكاۋۇرلۇقتىن ئايىغىڭ بىلەن) يەرنى تېشىۋېتەلمەيسەن، (ھەر قانچە گېدەيگىنىڭ بىلەن) ئېگىزلىكتە تاغلارغا تەڭلىشەلمەيسەن﴾[1].

ئوتتۇرا ھال مېڭىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿**ئوتتۇرا ھال ماڭغىن**﴾ يەنى مىسلداپ ئاستا ماڭماي، سوكۇلداپ تېزمۇ ماڭماي، بەلكى ئۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئوتتۇرا ھال ماڭغىن.

﴿**ئاۋازىڭنى پەسلەتكىن**﴾ يەنى گەپ - سۆزدە مۇبالىغە قىلمىغىن، پايدىسىز سۆزلەردە ئاۋازىڭنى كۆتەرمىگىن ﴿**ئاۋازلارنىڭ ئەڭ يېرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر**﴾. بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىد ۋە بىر قانچە كىشى مۇنداق دېدى: شەك - شۈبھىسىزكى، ئاۋازلارنىڭ ئەڭ يېقىمسىزى ئەلۋەتتە ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر. يەنى ئاۋازىنى ناھايىتى يۇقىرى چىقارغان كىشىنىڭ ئاۋازى ئېشەكنىڭ ئاۋازىغا ئوخشايدۇ. بۇنداق ئاۋازنى الله ئۆچ كۆرىدۇ.

بۇ يەردىكى ئاۋازنى ئېشەكنىڭ ئاۋازىغا ئوخشىتىش يۇقىرى ئاۋازنىڭ ھاراملىقىنى ۋە ناھايىتى چوڭ ئەيىب ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «يامان ئىشلار بىزگە ئۈلگە قىلىنمايدۇ، بەرگەن سوغىتىنى قايتۇرۇۋالغۇچى ئىتقا ئوخشايدۇ، ئىت قۇسىدۇ، ئاندىن قۇسىقىنى قايتا ئىچىدۇ».

لوقماننىڭ نەسىھەتلىرى توغرىسىدا

بۇ ئىنتايىن پايدىلىق نەسىھەتلەر بولۇپ، قۇرئان كەرىمنىڭ لوقمان ھەكىم توغرىسىدىكى قىسسىلىرىدىندۇر. دانىشمەنلەر ۋە ۋەز ئېيتقۇچىلار تەرىپىدىن لوقمان ھەققىدە نۇرغۇن رىۋايەتلەر بايان قىلىندى. بىز ئۇنىڭدىن تۆۋەندىكىلەرنى بايان قىلماقچىمىز:

[1] سۈرە ئىسرا 37 - ئايەت.

www.munber.org

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە مۇنداق دېدى: «لوقمان ھەكىم ھەققەتەن مۇنداق دەيتتى: شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئەگەر الله بىرەر نەرسىنى ئامانەتكە ئالسا ئۇنى پۇختا ساقلايدۇ».

ئىبنى ئەبۇھاتەم ئەبۇمۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۆز ۋاقتىدا لوقمان ھەكىم ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ: ئى ئوغۇلچىقىم! بېشىڭنى ئورىۋېلىشتىن قەتئىي ساقلانغىن، ئۇ ھەققەتەن كېچىدە قورقۇنچلۇق، كۈندۈزدە ئەيىبتۇر، دېدى».

سەرى ئىبنى يەھيانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، لوقمان ئوغلىغا: ئى ئوغۇلچىقىم! ھېكمەت ھەققەتەن مىسكىنلەرنى پادىشاھلارنىڭ سورۇنلىرىغا ئېلىپ كىرىدۇ، دېدى.

ئەۋن ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، لوقمان ئوغلىغا: ئى ئوغۇلچىقىم! ئەگەر بىرەر قەۋمنىڭ سورۇنىغا كەلسەڭ، ئۇلارغا ئىسلامى سالام بىلەن سالام قىلغىن، ئاندىن ئۇلارنىڭ بىر تەرىپىگە بېرىپ ئولتۇرغىن، ئۇلار سۆزلىمىگىچە سەن سۆز قىلمىغىن، ئەگەر ئۇلار الله تائالانىڭ زىكرىگە بېرىلگەن بولسا، سەنمۇ ئۇلارغا قېتىلغىن، ئەگەر ئۇلار ئۇنىڭدىن باشقىغا بېرىلگەن بولسا، ئۇلارنىڭ يېنىدىن باشقىلارنىڭ يېنىغا يۆتكىلىپ كەتكىن، دەيتتى.

* * * * * * *

أَلَمۡ تَرَوۡاْ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَأَسۡبَغَ عَلَيۡكُمۡ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةٗ
وَبَاطِنَةٗۗ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٖ وَلَا هُدٗى وَلَا كِتَٰبٖ مُّنِيرٖ ٢٠ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ
ٱتَّبِعُواْ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُواْ بَلۡ نَتَّبِعُ مَا وَجَدۡنَا عَلَيۡهِ ءَابَآءَنَآۚ أَوَلَوۡ كَانَ ٱلشَّيۡطَٰنُ يَدۡعُوهُمۡ إِلَىٰ
عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ٢١

بىلمەمسىلەركى، الله ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممىنى سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەردى (يەنى سىلەرنىڭ پايدىلىنىشىڭلارغا مۇۋاپىقلاشتۇرۇپ بەردى). سىلەرگە ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن (يەنى ماددىي ۋە مەنىۋى) نېمەتلەرنى كامالەتكە يەتكۈزۈپ بەردى. بەزى كىشىلەر ھېچقانداق ئىلىمسىز، ھىدايەتسىز ۋە نۇرلۇق كىتابسىز ھالدا الله بارىسىدا جېدەللىشىدۇ[20]. ئەگەر ئۇلارغا: «الله نازىل قىلغان نەرسە (يەنى قۇرئان)غا ئەگىشىڭلار» دېيىلسە، ئۇلار: «ياق، بىز ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىغا ئەگىشىمىز» دەيدۇ، شەيتان ئۇلارنى دوزاخ ئازابىغا چاقىرغان تۇرسا (ئۇلار يەنىلا ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ دىنىغا ئەگىشەمدۇ؟)[21].

نېمەتلەرنى ئەسلىتىش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە ئىنسانلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئۇلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلەرنى ئەسلەشكە تەۋسىيە قىلىدۇ. الله ئۇلارغا ئاسمانلاردىكى يۇلتۇزلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردى. ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز يۇلتۇزلارنىڭ نۇرىدىن پايدىلىنىدۇ. الله ئاسماندا ياراتقان بۇلۇت، يامغۇر، قار ۋە مۆلدۈرلەرنىمۇ ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردى، ئاسماننى بىخەتەر ئۆگزە قىلىپ بەردى. زېمىندىكى تۇرالغۇ جايلارنى، دەرەخلەرنى، دەريالارنى، زىرائەتلەرنى ۋە مېۋىلەرنى ئۇلارغا بويسۇندىغان قىلىپ ياراتتى. ئۇلارغا پەيغەمبەرلەرنى

www.munber.org

ئـەۋەتىش، كىتـابلارنى نازىـل قىلىـش، يامـان ئىللەتلـەرنى يـوقىتىش قاتـارلىق ئاشـكارا ۋە يوشـۇرۇن نېمـەتلىرىنى كامالەتكـە يـەتكۈزۈپ بـەردى. لېكىن، ئىنسـانلار مۇشۇنىڭ ھەممىسـگە ئېرىشـىپ تۇرۇپمۇ، كۆپىنچىسى ئىمان ئېيتمىدى. تېخى ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ھېچقانـداق تايانغىدەك تـوغرا دەلىـل ـ پاكىتسىز، ئىلىمسىز ۋە ياكى بۇرۇنقىلاردىن قالدۇرۇلغان بىرەر راۋۇس كىتابى بولمىغان ئاساستا اللّٰه تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكى توغرىسىدا ۋە اللّٰه نىڭ پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتكەنلىكى توغرىسىدا جېدەللىشىدۇ. شۇڭا اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بەزى كىشىلەر ھېچقانداق ئىلىمسىز، ھىدايەتسىز ۋە نۇرلۇق كىتابسىز ھالدا اللّٰه بارىسىدا جېدەللىشىدۇ**﴾.

﴿**ئەگەر ئۇلارغا اللّٰه نازىل قىلغان نەرسە (يەنى قۇرئان) غا ئەگىشىڭلار دېيىلسە**﴾ يەنى اللّٰه تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكى ھەققىدە جېدەللەشكۈچىلەرگە اللّٰه تائالانىڭ پەيغەمبىرى ئېلىپ كەلگەن پاك شەرىئەتكە ئەگىشىڭلار دېيىلسە: ﴿**ئۇلار: «ياق، بىز ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىغا ئەگىشىمىز» دەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ بۇرۇن ياشىغان ئاتا ـ بوۋىلىرىغا ئەگىشىشتىن باشقا دەلىلى يوق.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاتا ـ بوۋىلىرى ھېچ نەرسىنى چۈشەنمىگەن ۋە توغرا يولدا بولمىغان تۇرسا، يەنە ئۇلارغا ئەگىشەمدۇ؟﴾[1] يەنى ئى ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ قىلمىشلىرى بىلەن دەلىل كۆرسەتكۈچىلەر! شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇلار گۇمراھلىقتا تۇرسا سىلەر ئۇلارغا ۋارىسلىق قىلىپ ئۇلارنىڭ ماڭغان يولىغا ئەگەشسەڭلار، بۇنى قانداق چۈشەندۈرىسىلەر؟ ﴿**شەيتان ئۇلارنى دوزاخ ئازابىغا چاقىرغان تۇرسا (ئۇلار يەنىلا ئاتا بوۋىلىرىنىڭ دىنىغا ئەگىشەمدۇ؟)**﴾.

* * * * * * *

۞ وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ عَـٰقِبَةُ
ٱلْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُۥٓ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ
ٱلصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا ئىخلاس بىلەن اللّٰهغا بويسۇنغان ئادەم مەھكەم تۇتقىغا ئېسىلغان بولىدۇ، ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى اللّٰهغا مەنسۇپتۇر﴿22﴾. كىمكى كاپىر بولىدىكەن، ئۇنىڭ كۇفرى سېنى قايغۇغا سالمىسۇن، ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ، ئۇلارغا (دۇنيادىكى) قىلمىشلىرىنى ئېيتىپ بېرىمىز، اللّٰه ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴿23﴾. ئۇلارنى (دۇنيادىن) ئازغىنا (مۇددەت) بەھرىمەن قىلىمىز، ئاندىن ئۇلارنى قاتتىق ئازابنى (تېتىشقا) مەجبۇرلايمىز﴿24﴾.

اللّٰه بۇ ئايەتتە اللّٰه تائالاغا ئىخلاس بىلەن ئەمەل قىلغان، ئۇنىڭ ئەمرىگە بويسۇنغان ۋە شەرىئىتىگە ئەگەشكەن كىشىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا**﴾ يەنى بۇيرۇلغان نەرسىگە ئەگىشىشكە، چەكلەنگەن نەرسىنى تەرك قىلماسلىققا ئەمەل قىلغان ﴿**مەھكەم تۇتقىغا ئېسىلغان بولىدۇ**﴾ يەنى بۇ ئادەم ھەقىقەتەن اللّٰه تائالادىن اللّٰه نىڭ ئۇنى ئازابلىماسلىقىغا ئىشەنچلىك ۋەدە ئالغان بولىدۇ.

﴿**ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى اللّٰه غا مەنسۇپتۇر. كىمكى كاپىر بولىدىكەن، ئۇنىڭ كۇفرى سېنى قايغۇغا سالمىسۇن**﴾ يەنى، ئى مۇھەممەد! ئۇلارنىڭ اللّٰه تائالاغا ۋە سەن ئېلىپ كەلگەن نەرسىگە كۇپۇرلۇق

[1] سۈرە بەقەرە 170 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلغانلىقىغا قايغۇرۇپ كەتمىگىن، الله تائالانىڭ ئۇلار ھەققىدىكى ئۇرۇنلاشتۇرۇشى شەكسىز ئىجرا بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بارار جايى الله تائالانىڭ دەرگاھىدۇر. ئاندىن الله ئۇلارغا قىلمىشلىرىنى ئېيتىپ بېرىپ، شۇنىڭغا يارىشا ئۇلارنى جازالايدۇ.

﴿الله ھەققەتەن ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾ الله تائالاغا ھېچ سىر مەخپىي قالمايدۇ. ئاندىن الله مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى (دۇنيادىن) ئازغىنا (مۇددەت) بەھرىمەن قىلىمىز، ئاندىن ئۇلارنى قاتتىق ئازابنى (تېتىشقا) مەجبۇرلايمىز﴾ ئۇ جانلارغا قاتتىق، تەس ۋە مۇشەققەتلىك تۇيۇلىدىغان ئازابتۇر.

الله بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله تەلاغا يالغاننى چاپلايدىغانلار ھەقىقەتەن (دوزاخ ئازابىدىن) قۇتۇلالمايدۇ. ئۇلار بۇ دۇنيادىن (ئازغىنا ۋاقىتلا) بەھرىمەن بولىدۇ. ئاندىن ئۇلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ. ئاندىن كاپىر بولغانلىقلىرى سەۋەبىدىن ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴾[1].

* * * * * * *

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۚ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

ئەگەر سەن ئۇلاردىن: «ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى كىم خەلق ئەتتى؟» دەپ سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم «الله» دەپ جاۋاب بېرىدۇ، ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا اللهغا خاستۇر!» بەلكى ئۇلارنىڭ تولىسى ئۇقمايدۇ[25]. ***ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەر اللهنىڭ مۈلكىدۇر، الله ھەقىقەتەن (مەخلۇقاتىدىن ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادىتىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر***[26].

مۇشرىكلارنىڭ الله تائالانىڭ ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله بۇ ئايەتلەردە ئۆزىگە شېرىك كەلتۈرگۈچى ئەنە شۇ مۇشرىكلاردىن مۇنداق خەۋەر بېرىدۇ: مۇشرىكلار ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ياراتقۇچىسىنىڭ ھېچ شېرىكى بولمىغان يالغۇز الله ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار الله تائالاغا شېرىكلەرنى قوشۇپ ئىبادەت قىلىدۇ. ئۇلار شېرىكلەرنىڭ الله تائالانىڭ مەخلۇقاتى ۋە مۈلكى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سەن ئۇلاردىن: «ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى كىم خەلق ئەتتى؟» دەپ سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم «الله» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا الله غا خاستۇر!»﴾ يەنى شۇنداق بولغاچقا، سىلەرنىڭ الله تائالانىڭ ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىڭلار بىلەن ئۈستۈڭلارغا دەلىل - پاكىت تۇرغۇزۇلدى.

﴿بەلكى ئۇلارنىڭ تولىسى ئۇقمايدۇ﴾ ئاندىن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىلەر الله نىڭ مۈلكىدۇر﴾ يەنى الله تائالانىڭ مەخلۇقاتى ۋە مۈلكىدۇر.

﴿الله ھەقىقەتەن (مەخلۇقاتىدىن ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادىتىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر﴾ يەنى الله ئۆزىدىن باشقا نەرسىدىن بىھاجەتتۇر. ھەممە نەرسە الله تائالاغا موھتاجدۇر. جىمى نەرسىنى ياراتقانلىقى ئۈچۈن مەدھىيىگە لايىقتۇر. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىنى ياراتقان ۋە مۇناسىپ

[1] سۈرە يۇنۇس 69 — 70 - ئايەتلەر.

www.munber.org

قانۇنىيەتنى ئورناتقانلىقى ئۈچۈن ھەمدۇسانا الله تائالاغا خاستۇر، ھەممە ئىشلاردا مەدھىيىلىنىشكە تېگىشلىكتۇر.

* * * * * * *

وَلَوۡ أَنَّمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ مِن شَجَرَةٍ أَقۡلَٰمٞ وَٱلۡبَحۡرُ يَمُدُّهُۥ مِنۢ بَعۡدِهِۦ سَبۡعَةُ أَبۡحُرٖ مَّا نَفِدَتۡ
كَلِمَٰتُ ٱللَّهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٞ ﴿٢٧﴾ مَّا خَلۡقُكُمۡ وَلَا بَعۡثُكُمۡ إِلَّا كَنَفۡسٖ وَٰحِدَةٍۗ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ
بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

ئەگەر يەر يۈزىدىكى دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قەلەم بولغان، دېڭىز (سىيا) بولغان، ئۇنىڭغا يەنە يەتتە دېڭىز(نىڭ سىياسى) قوشۇلغان تەقدىردىمۇ اللەنىڭ سۆزلىرىنى (يېزىپ) تۈگەتكىلى بولمايدۇ، الله ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴿27﴾. (ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە) يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر. الله ھەقىقەتەن (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەمەللىرىنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴿28﴾.

الله تائالانىڭ سۆزلىرىنىڭ ساناپ تۈگەتكۈسىز ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ بۈيۈكلۈكى، ئۇلۇغلۇقى ۋە كاتتىلىقىدىن، گۈزەل ئىسىملىرى ۋە يۈكسەك سۈپەتلىرىدىن، ھەقىقەتنى ۋە سانىنى ھېچكىم بىلمەيدىغان، بىرەر ئىنسانىنىڭ خەۋىرى بولمىغان، تولۇق كامالەتكە يەتكەن سۆزلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ ھەقتە ئىنسانلارنىڭ ئۇلۇغى، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئى الله! مەن ساڭا ئاتاپ ئوقۇغان سانانى خۇددى سەن ئۆزەڭگە ئوقۇغان سانادەك ھېسابلاپ بولالمايمەن».

﴿ئەگەر يەر يۈزىدىكى دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قەلەم بولغان، دېڭىز (سىيا) بولغان، ئۇنىڭغا يەنە يەتتە دېڭىز (نىڭ سىياسى) قوشۇلغان تەقدىردىمۇ الله نىڭ سۆزلىرىنى (يېزىپ) تۈگەتكىلى بولمايدۇ﴾ يەنى ئەگەر يەر يۈزىدىكى جىمى دەرەخلەر قەلەم قىلىنغان، دېڭىز سىيا قىلىنغان، ئۇنىڭغا يەنە يەتتە دېڭىزنىڭ سۈيى سىيا قىلىنىپ قوشۇلغان، ئاندىن ئۇلار بىلەن الله تائالانىڭ بۈيۈكلۈكىنى، يۈكسەك سۈپەتلىرىنى ۋە كاتتىلىقىنى كۆرسىتىدىغان الله تائالانىڭ سۆزلىرى يېزىلغان تەقدىردىمۇ، قەلەملەر ئەلۋەتتە سۇنغان، دېڭىزنىڭ سۈيى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇلغان سۇ ئەلۋەتتە تۈگىگەن بولاتتى.

بۇ ئايەتتە يەتتە دېڭىزنىڭ تىلغا ئېلىنىشى پەقەت مۇبالىغە ئۈچۈندۇر. دۇنيادا يەتتە دېڭىزنىڭ بارلىقىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن تىلغا ئېلىنغان ئەمەس. چۈنكى، راست دېگىلىمۇ بولمايدىغان، يالغان دېگىلىمۇ بولمايدىغان ئىسرائىل رىۋايەتلىرىدىن پايدىلانغان كىشىلەر ئالەمدە يەتتە دېڭىز بار دەپ قارايدۇ[1]. بەلكى يەنە بىر ئايەتتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئېيتقىنكى: «پەرۋەردىگارىمنىڭ سۆزلىرىنى يېزىش ئۈچۈن، ئەگەر دېڭىز (سۈيى) سىيا بولۇپ كەتسە، پەرۋەردىگارىمنىڭ سۆزلىرى تۈگىمەي تۇرۇپ، دېڭىز (سۈيى) چوقۇم تۈگەپ كەتكەن بولاتتى. مۇبادا يەنە شۇنچىلىك دېڭىز (سۈيىنى) كەلتۈرسەكمۇ»﴾[2].

[1] بۇ تەپسىرنىڭ مۇئەللىپى بۇندىن 700 يىل ئىلگىرى ياشىغان بولغاچقا دۇنيادىكى دېڭىزلارنىڭ سانى توغرىسىدا ئېنىق مەلۇمات بېرەلمىگەن.
[2] سۈرە كەھف 109 - ئايەت.

www.munber.org

اللە تائالانىڭ: ”يەنى شۇنچىلىك“ دېگەن بۇ سۆزىدىن پەقەت يەنە بىر دېڭىز سۈيى دېگەنلىك مەقسەت قىلىنغان ئەمەس. بەلكى يەنە شۇنچىلىك دېڭىز سۈيى، ئاندىن يەنە شۇنچىلىك، ئاندىن يەنە شۇنچىلىك دەپ بىرىنىڭ كەينىدىن يەنە بىرى ئۇلاپ كەلتۈرۈلىدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. چۈنكى، اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىنىڭ ۋە سۆزلىرىنىڭ چېكى يوقتۇر.

﴿اللە ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾ يەنى ھەممە نەرسىدىن ئۈستۈن، كۈچلۈك ۋە غالىبتۇر. اللە ئىرادە قىلغان نەرسىنى ھېچ توسۇپ قالغۇچى بولمايدۇ. اللە تائالانىڭ ھۆكمىگە ھېچ مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچى ۋە قارشى چىققۇچى بولمايدۇ. مەخلۇقاتنى يارىتىش، ئەمر قىلىش، شەرىئەت بەلگىلەش قاتارلىق جىمى سۆزلىرى ۋە ئىشلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر.

﴿(ئى ئىنسانلار!) (دەسلەپتە) سىلەرنىڭ يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلىشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلىشىگە ئوخشاشتۇر﴾ يەنى جىمى ئىنسانلارنى يارىتىش، قىيامەت كۈنى ئۇلارنى تىرىلدۈرۈش اللە تائالانىڭ قۇدرىتىگە نىسبەتەن پەقەت بىر ئادەمنى ياراتقانچىلىكلا ئىشتۇر. بۇلارنىڭ ھەممىسى اللە تائالاغا ئاساندۇر.

﴿اللە بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇدقا كەل» دەيدۇ - دە، ئۇ ۋۇجۇدقا كېلىدۇ﴾[1] ﴿(بىرەر شەيئىنى ياراتماقچى بولساق) بىزنىڭ ئەمرىمىز پەقەت بىر سۆزدۇر، (ئۇ) كۆزنى يۇمۇپ ئاچقاننىڭ ئارىلىقىدا (ئورۇنلىنىدۇ)﴾[2] يەنى اللە بىرەر شەيئى ياراتماقچى بولسا، پەقەت بىرلا قېتىم ئەمر قىلىدۇ - دە، ئۇ شەيئى ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. ئەمرىنى تەكرارلاش ۋە تەكىت قىلىش ھاجەتسىزدۇر. ﴿بىر سەيھە (يەنى ئىسرافىلنىڭ سۇر چېلىشى) ئاۋاز بىلەنلا ئۇلار (يەنى جىمى خالايىق) (يەر ئاستىدىن) زېمىننىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ﴾[3].

﴿اللە ھەقىقەتەن (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەمەللىرىنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾ يەنى اللە تائالانىڭ ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئەمەللىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشى بىر ئادەمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئەمەلىنى كۆرۈپ تۇرغىنىغا ئوخشاشتۇر. شۇنداقلا اللە تائالانىڭ ئۇلارنى يارىتىشقا بولغان قۇدرىتى پەقەت بىر ئادەمنى يارىتىش قۇدرىتى بىلەن ئوخشاشتۇر. ﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە) يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلىشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىرەر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلىشىگە ئوخشاشتۇر﴾.

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ كُلٌّ تَجْرِىٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ ٱلْبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

اللەنىڭ كېچىنى كۈندۈزگە ۋە كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدىغانلىقىنى، كۈن بىلەن ئاينى بويسۇندۇرىدىغانلىقىنى كۆرمەمسەن؟ (كۈن بىلەن ئاينىڭ) ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەت (يەنى قىيامەت كېچە (ئۆز پەلىكىدە) سەير قىلىدۇ. اللە سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر﴿29﴾. *بۇ شۇنىڭ*

[1] سۈرە ياسىن 82 - ئايەت.
[2] سۈرە قەمەر 50 - ئايەت.
[3] سۈرە نازىئات 13 — 14 - ئايەتلەر.

ئۇچۇنكى، اللە ھەق (ئىلاھ)دۇر، ئۇلارنىڭ اللەنى قويۇپ ئىبادەت قىلغانلىرى (يەنى بۇتلىرى) باتىلدۇر، اللە ئالىيدۇر، بۈيۈكتۇر﴿30﴾.

اللە تائالانىڭ قۇدرىتىنى ۋە بۈيۈكلۈكىنى زىكىر قىلىش توغرىسىدا

﴿**اللە نىڭ كېچىنى كۈندۈزگە ۋە كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىدىغانلىقىنى**﴾ يەنى كېچىدىن كۈندۈزگە ئېلىپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كۈندۈز ئۇزىراپ، كېچە قىسقىرايدۇ. بۇ ياز پەسلىدە بولۇپ. كۈندۈز ناھايىتى ئۇزىرايدۇ. ئاندىن كۈندۈز كېمىيىشكە باشلاپ كېچە ئۇزىرايدۇ، كۈندۈز قىسقىرايدۇ، بۇ قىش پەسلىدە بولىدۇ.

﴿**كۈن بىلەن ئاينى بويسۇندۇرۇدىغانلىقىنى كۆرمەمسەن؟ (كۈن بىلەن ئاينىڭ) ھەر بىرى مۇئەييەن مۇددەت (يەنى قىيامەت) كىچە ئۆز پەلىكىدە سەير قىلىدۇ**﴾ بەزىلەر بۇ ئايەتنى كۈن بىلەن ئاينىڭ بىرى چەكلىك نىشانغىچە سەير قىلىدى دەپ تەپسىر قىلدى ۋە بەزىلەر قىيامەت كۈنىگىچە دەپمۇ تەپسىر قىلدى. ھەر ئىككىسى توغرىدۇر.

چەكلىك نىشانغىچە دېگەن سۆزگە سەھىھ بۇخارى ۋە مۇسلىمدا رىۋايەت قىلىنغان ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەدىسى بىلەن دەلىل كۆرسىتىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئەبۇزەر! كۈننىڭ قەيەرگە بارىدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟» دەپ سورىدى. مەن: اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدىم. ئۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئەرشنىڭ ئاستىغا بېرىپ (اللە تائالاغا) سەجدە قىلىدۇ. ئاندىن پەرۋەردىگارىدىن (قايتا چىقىشقا) ئىزنى سورايدۇ، كۈنگە: كەلگەن جايىڭدىن قايتقىن (يەنى مەغرىبتىن چىققىن) دېيىلىدىغان ۋاقىت ئاز قالدى» دېدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كۈن (سۇ تارتىدىغان) چاقپەلەككە ئوخشايدۇ، كۈندۈزى ئاسماندا ئۆز ئوقى ئەتراپىدا سەير قىلىدۇ، كۈن ئولتۇرغان چاغدا، شەرقتىن چىقىش ئۈچۈن كېچىسى زېمىننىڭ ئاستىدا ئۆز ئوقى ئەتراپىدا ماڭىدۇ. ئايمۇ كۈنگە ئوخشاش سەير قىلىدۇ، دېدى.

﴿**اللە سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىلمەمسەنكى، اللە ئاسمان، زېمىندىكى شەيئىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[1] بۇنىڭ مەنىسى اللە جىمى شەيئىلەرنى ياراتقۇچىدۇ، دېگەنلىكتۇر. ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿اللە يەتتە ئاسماننى ياراتتى، زېمىننىمۇ ئاسمانلارغا ئوخشاش (يەنى يەتتە قىلىپ) ياراتتى﴾[2].

﴿**بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، اللە ئىلاھتۇر، ئۇلارنىڭ اللە نى قويۇپ ئىبادەت قىلغانلىرى (يەنى بۇتلىرى) باتىلدۇر**﴾ يەنى سىلەرنىڭ اللە تائالانىڭ ھەقىقىي مەۋجۇت، ھەق ئىلاھ ئىكەنلىكىنى، اللە تائالادىن باشقا ھەممە نەرسىنىڭ باتىل ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىشىڭلار ئۈچۈن اللە تائالانىڭ دەلىل ـ پاكىتلىرى سىلەرگە ھەقىقەتەن ئاشكارا بولدى.

اللە ھەقىقەتەن ئۆزىدىن باشقا نەرسىدىن بىھاجەتتۇر. ھەر نەرسە اللە تائالاغا موھتاجدۇر. چۈنكى، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى جىمى نەرسە اللە تائالانىڭ مەخلۇقاتىدۇر، ئۇنىڭ قۇللىرىدۇر. ئۇلاردىن بىرەرسىمۇ اللە تائالانىڭ ئىزنىسىز زەررە چاغلىق نەرسىنى مىدىرلىتىشقا قادىر ئەمەس. ئەگەر پۈتكۈل ئەھلى زېمىن بىر تال چىۋىن يارىتىشقا تويلانغان تەقدىردىمۇ، ئۇنى ئەلۋەتتە يارىتالمايدۇ.

---

[1] سۈرە ھەج 70 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تالاق 12 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، اللە ئىلاھتۇر، ئۇلارنىڭ اللە نى قويۇپ ئىبادەت قىلغانلىرى (يەنى بۇتلىرى) باتىلدۇر. اللە ئالىيدۇر، بۈيۈكتۇر﴾ يەنى اللە تائالادىن ئالىي ھېچنەرسە يوقتۇر، اللە ھەرقانداق نەرسىدىن بۈيۈكتۇر ۋە ھەممە نەرسە اللە تائالاغا بويسۇنغۇچىدۇر. اللە تائالانىڭ بۈيۈكلۈكىگە سىغىشتۇرغاندا ئەرزىمەستۇر.

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱلْفُلْكَ تَجْرِى فِى ٱلْبَحْرِ بِنِعْمَتِ ٱللَّهِ لِيُرِيَكُم مِّنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَأَيَـٰتٍ لِّكُلِّ
صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَٱلظُّلَلِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ
فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَـٰتِنَآ إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

كۆرمەمسەنكى، كېمىلەرنىڭ اللە نىڭ مەرھەمىتى بىلەن دېڭىزدا يۈرۈشى اللەنىڭ سىلەرگە (ئۆز قۇدرىتىنىڭ) بىر قىسىم دەلىللىرىنى كۆرسىتىشى ئۈچۈندۇر. بۇنىڭدا ھەر بىر سەۋر قىلغۇچى، شۈكۈر قىلغۇچى (بەندە ئۈچۈن ھەقىقەتەن) (چوڭ) ئىبرەت بار﴾[31]. (دېڭىزدا) ئۇلارنى تاغلاردەك دولقۇنلار ئورىۋالغان چاغدا، ئۇلار كامالى ئىخلاس بىلەن اللەغا ئىلتىجا قىلىدۇ، اللە ئۇلارنى (دېڭىز خەتەرلىرىدىن) قۇتۇلدۇرۇپ قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا، ئۇلارنىڭ بەزىسى توغرا يولدا بولىدۇ. بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت خىيانەتكار (اللەنىڭ نېمەتلىرىدىن تانغان) ئادەملا ئىنكار قىلىدۇ﴾[32].

اللە تائالا بۇ ئايەتتە كېمىلەرنىڭ دېڭىزدا ئۆز مەرھەمىتى ۋە باشقۇرۇشى بىلەن يۈرۈشى ئۈچۈن دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ. ئەگەر اللە سۇدا كېمىلەرنى كۆتۈرىدىغان كۈچ ياراتمىغان بولسا، كېمىلەر يۈرمىگەن بولاتتى.

﴿اللە نىڭ سىلەرگە (ئۆز قۇدرىتىنىڭ) بىر قىسىم دەلىللىرىنى كۆرسىتىشى ئۈچۈندۇر﴾، ﴿بۇنىڭدا ھەر بىر سەۋر قىلغۇچى، شۈكۈر قىلغۇچى (بەندە ئۈچۈن ھەقىقەتەن) (چوڭ) ئىبرەت بار﴾ يەنى قىيىنچىلىقلاردا سەۋر قىلغۇچى، كەڭرىچىلىكتە شۈكۈر قىلغۇچىلار ئۈچۈن ئىبرەت بار.

﴿(دېڭىزدا) ئۇلارنى تاغلاردەك دولقۇنلار ئورىۋالغان چاغدا﴾ يەنى تاغلاردەك ۋە بۇلۇتلاردەك دولقۇنلار ئورىۋالغان چاغدا **﴿ئۇلار كامالى ئىخلاس بىلەن اللە غا ئىلتىجا قىلىدۇ﴾** اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿سىلەر دېڭىزدا بىرەر ئاپەتكە يولۇققان چېغىڭلاردا ئىبادەت قىلىۋاتقان مەبۇدلار كاللىڭلاردىن ئۆچىدۇ (يەنى ئىنسان مۇنداق چاغدا اللەدىن باشقىغا ئىلتىجا قىلمايدۇ)﴾[1] ﴿ئۇلار كېمىگە چىقىپ (غەرق بولۇشتىن قورققان) چاغلىرىدا، اللە غا كامالى ئىخلاس بىلەن ئىلتىجا قىلىدۇ﴾[2].

﴿اللە ئۇلارنى (دېڭىز خەتەرلىرىدىن) قۇتۇلدۇرۇپ قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا، ئۇلارنىڭ بەزىسى توغرا يولدا بولىدۇ﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنى: ئۇلارنىڭ بەزىسى يەنىلا كاپىر بولىدۇ، دەپ تەپسىر قىلدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە ئۇلارنى ئامان ـ ئېسەن قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا (بالا ـ قازادىن قۇتۇلدۇرغان اللە نى ئۇنتۇپ) ناگاھان (اللە غا) شېرىك كەلتۈرىدۇ﴾[3].

---

[1] سۈرە ئىسرا 67 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 65 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ئەنكەبۇت 65 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت خىيانەتكار (اﷲ نىڭ نېمەتلىرىدىن تانغان) ئادەملا ئىنكار قىلىدۇ﴾ يەنى ئۇنداق ئادەم قاچانلا ئەھدە قىلسا، ئەھدىسىنى بۇزىدۇ. بۇ ئەڭ ئۇچىغا چىققان خىيانەتتۇر. ئۇ نېمەتلەردىن تانىدۇ، ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلمايدۇ، ئەكسىچە ئۇنى ئۇنتۇيدۇ.

* * * * * * *

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمْ وَٱخْشَوْاْ يَوْمًا لَّا يَجْزِى وَالِدٌ عَن وَلَدِهِۦ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِۦ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ ۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

ئى ئىنسانلار! پەرۋەردىگارىڭلارغا (بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلاش، مەنئى قىلغان ئىشلاردىن چەكلىنىش بىلەن) تەقۋادارلىق قىلىڭلار، شۇنداق بىر كۈندىن قورقۇڭلاركى، (ئۇ كۈندە) ئاتا بالىسىغا ئەسقاتمايدۇ، بالىمۇ ئاتىسىغا ئەسقاتمايدۇ، اﷲ نىڭ ۋەدىسى ھەقىقەتەن ھەقتۇر، سىلەرنى ھەرگىز دۇنيا تىرىكچىلىكى مەغرۇر قىلمىسۇن، شەيتاننىڭ سىلەرنى اﷲ نىڭ ئەپۇسىنىڭ كەڭلىكى بىلەن مەغرۇر قىلىشىغا يول قويماڭلار﴿33﴾.

اﷲ تائالاغا تەقۋادارلىق قىلىشقا ۋە قىيامەت كۈنىدىن قورقۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

اﷲ بۇ ئايەتتە ئىنسانلارنى قىيامەت كۈنىدىن ئاگاھلاندۇرىدۇ. ئۇلارنى اﷲ تائالاغا تەقۋادارلىق قىلىپ، اﷲ تائالادىن ۋە قىيامەت كۈنىدىن قورقۇشقا بۇيرۇيدۇ. قىيامەت كۈنى شۇنداق بىر كۈندۇركى: **﴿ئاتا بالىسىغا ئەسقاتمايدۇ﴾** يەنى ئەگەر ئاتىسى بالىسى ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلماقچى بولسىمۇ، بۇ ئۇنىڭدىن قوبۇل قىلىنمايدۇ. شۇنداقلا بالىمۇ ئاتىسى ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلماقچى بولسىمۇ، بۇمۇ ئۇنىڭدىن قوبۇل قىلىنمايدۇ.

ئاندىن اﷲ ئۇلارغا ۋەز - نەسىھەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿سىلەرنى ھەرگىز دۇنيا تىرىكچىلىكى مەغرۇر قىلمىسۇن﴾** يەنى دۇنيادىكى خاتىرجەملىك سىلەرنى ئاخىرەت يۇرتىدىن غەپلەتتە قالدۇرمىسۇن. **﴿شەيتاننىڭ سىلەرنى اﷲ نىڭ ئەپۇسىنىڭ كەڭلىكى بىلەن مەغرۇر قىلىشىغا يول قويماڭلار﴾**.

شەيتان ھەقىقەتەن ئادەم ئەۋلادىنى مەغرۇرلاندۇرىدۇ، ئۇنىڭغا يالغان ۋەدىلەرنى قىلىدۇ. ئۇنىڭغا خام خىيال قىلدۇرىدۇ. لېكىن ئۇ ھېچ نەرسىگە ئىگىدارچىلىق قىلالمايدۇ. بەلكى ئۇ خۇددى اﷲ تائالا مۇنداق دېگەندەك بولىدۇ: ﴿شەيتان ئۇلارغا (يالغان) ۋەدىلەرنى بېرىدۇ ۋە ئۇلارنى خام خىيالغا سالىدۇ. (يەنى ئەمەلدە ئىشقا ئاشمايدىغان ئارزۇلارنى كۆڭلىگە سالىدۇ) شەيتان ئۇلارغا پەقەت يالغاننىلا ۋەدە قىلىدۇ﴾[1].

ۋەھب ئىبنى مۇنەببەھ مۇنداق دەيدۇ: ئۇزەير ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: قەۋمىم يولۇققان بالانى كۆرگەن چېغىمدا قاتتىق قايغۇردۇم، غېمىم كۆپەيدى، ئۇيقۇم قاچتى، پەرۋەردىگارىمغا يېلىنىپ دۇئا قىلدىم، ناماز ئوقۇدۇم، روزا تۇتتۇم، مەن شۇ يالۋۇرۇش بىلەن يىغلاپ تۇرغان بىر ۋاقىتتا جىبرىئىل كەلدى. مەن ئۇنىڭغا: سەددىقلار (يەنى يۇقىرى دەرىجىلىك پەيغەمبەرلەر ۋە شېھىتلار) نىڭ روھلىرى گۇناھكارلارغا، ئاتا - ئانىلارنىڭ روھلىرى پەرزەنتلەرگە شاپائەت قىلالامدۇ؟ ماڭا بۇنىڭدىن خەۋەر بەرگىن!

---

[1] سۈرە نىسا 120 - ئايەت.

www.munber.org

دېدىم. جىبرىئىل: شەك ـ شۈبھىسىزكى، قىيامەتتە ئادىل ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ، پادىشاھلىق ئاشكارا بولىدۇ. ئۇ كۈندە بىرەر ئىشقا رۇخسەت قىلىنمايدۇ. الله تائالانىڭ رۇخسىتىسىز بىرمۇ ئادەم سۆز قىلمايدۇ. ئۇ كۈندە ئاتا بالىسى ئۈچۈن، بالا ئاتىسى ئۈچۈن، قېرىنداش قېرىندىشى ئۈچۈن، قۇل خوجايىنى ئۈچۈن جازالانمايدۇ. بىر ئادەمگە باشقا بىر ئادەم كۆڭۈل بۆلمەيدۇ. قايغۇسى ئۈچۈن قايغۇرمايدۇ. ئۇنىڭغا ھېچكىم ئىچ ئاغرىتمايدۇ. ھەر قانداق ئادەم ئۆزىگە ئىچ ئاغرىتىدۇ، بىر ئىنسان يەنە بىر ئىنسان ئۈچۈن جازاغا تارتىلمايدۇ، ھەر ئادەم ئۆز غېمى بىلەن بولىدۇ. يىغىسىنى ئۆزى يىغلايدۇ، گۇناھى ئۆزىگە يۈكلىنىدۇ، ئۇنىڭ گۇناھىنى باشقا بىرى ئۈستىگە ئالالمايدۇ، دەپ جاۋاب بەردى. بۇ ھەدىسنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلۡغَيۡثَ وَيَعۡلَمُ مَا فِي ٱلۡأَرۡحَامِۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسٞ مَّاذَا تَكۡسِبُ غَدٗاۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسُۢ بِأَيِّ أَرۡضٖ تَمُوتُۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرُۢ ﴿٣٤﴾

قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن اللەنىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ، بەچچىدانلاردىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بېجىرىممۇ، كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ، ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى ـ يامان ئىشلاردىن نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ، ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ، الله ھەقىقەتەن (پۈتۈن ئىشلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، (شەيئىلەرنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى تەرەپلىرىدىن تولۇق خەۋەرداردۇر[34].

غەيبنى پەقەت الله تائالانىڭلا بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

غەيبنىڭ ئاچقۇچلىرى بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئىلمىنى الله ئۆزىگە خاس قىلدى. ئۇنى الله بىلدۈرۈشتىن بۇرۇن ھېچ ئادەم بىلمەيدۇ. قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغان ۋاقتى توغرىسىدىكى بىلىمنى پەيغەمبەرمۇ، الله تائالاغا يېقىن پەرىشتىلەرمۇ بىلمەيدۇ: ﴿ئۇنى پەقەت ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا مەيدانغا چىقىرىدۇ﴾[1].

شۇنداقلا يامغۇرنىڭ قاچان، قەيەرگە يېغىشىنى پەقەت الله تائالالا بىلىدۇ. لېكىن الله يامغۇرنى يېغىشقا ئەمرى قىلسا، ئۇنى يامغۇرغا مۇئەككەل پەرىشتىلەر ۋە الله تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرىدىن الله خالىغان كىشىلەر بىلىدۇ. شۇنداقلا بەچچىدانلاردىكى الله يارىتىشنى ئىرادە قىلغان نەرسىنى الله تائالادىن باشقا ھېچ ئادەم بىلمەيدۇ. لېكىن، الله ئۇنىڭ ئوغۇل ياكى قىزلىقىنى، بەختسىز ياكى بەختلىكىنى بەلگىلەشنى ئەمرى قىلغان چاغدا، ئاندىن ئۇنىڭغا مەسئۇل پەرىشتىلەر ۋە الله تائالانىڭ خالىغان بەندىلىرى بىلىدۇ.

شۇنىڭدەك ھېچ ئادەم دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكى ئۈچۈن ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. ﴿**ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ**﴾ ئۆز يۇرتلىرىدا بولسۇن ياكى الله تائالانىڭ زېمىنىدىكى باشقا بىر يۇرتتا بولسۇن، بۇ توغرىدا ھېچ ئادەمنىڭ بىلىمى يوق. ﴿غەيبنىڭ خەزىنىلىرى الله

---

[1] سۈرە ئەئراف 187 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

نىڭ دەرگاھىدىدۇر، ئۇنى پەقەتلا الله بىلىدۇ﴾[1] ھەدىستە بۇ بەش نەرسىنىڭ «غەيبنىڭ ئاچقۇچلىرى» دەپ ئاتالغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدى.

ئىمام ئەھمەد، بۇرەيدىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: «بەش ئىش بار، ئۇنى پەقەت غالىب ۋە ئۇلۇغ الله لا بىلىدۇ ﴿قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ. بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بىرجىرىممۇ كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ. ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى - يامان ئىشلاردىن نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ. ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. الله ھەقىقەتەن (پۈتۈن ئىشلارنى) بىلگۈچىدۇر، (شەيئىلەرنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى تەرەپلىرىدىن) تولۇق خەۋەرداردۇر﴾».

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «غەيبنىڭ ئاچقۇچلىرى بەشتۇر، ئۇنى پەقەت الله لا بىلىدۇ ﴿قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ. بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بىرجىرىممۇ كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ. ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى - يامان ئىشلاردىن نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ. ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. الله ھەقىقەتەن (پۈتۈن ئىشلارنى) بىلگۈچىدۇر، (شەيئىلەرنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى تەرەپلىرىدىن) تولۇق خەۋەرداردۇر﴾».

ئىمام بۇخارى تەپسىر بابىدا يەنە ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «غەيبنىڭ ئاچقۇچلىرى بەشتۇر»، ئاندىن ئۇ بۇ ئايەتنى ئوقۇدى: ﴿قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ. بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بىرجىرىممۇ كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ﴾.

ئىمام بۇخارى، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى كىشىلەر ئارىسىدا تۇراتتى. تۇساتتىنلا بىر ئادەم ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئىمان دېگەن نېمە؟ دەپ سورىدى. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: الله تائالاغا، الله نىڭ پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا، پەيغەمبەرلىرىگە، الله تائالاغا مۇلاقات بولۇشقا ئىشىنىشىڭ ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشىنىشىڭ ئىماندۇر» دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ ئادەم: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئىسلام دېگەن نېمە؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشىڭ الله غا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىكىڭ، ناماز ئوقۇشۇڭ، پەرز زاكاتنى ئادا قىلىشىڭ ۋە رامىزاننىڭ روزىسىنى تۇتۇشىڭ ئىسلامدۇر» دېدى. ئۇ ئادەم: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئېھسان (يەنى ياخشىلىق) دېگەن نېمە؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن الله تائالاغا گويا سەن الله نى كۆرۈپ تۇرغاندەك ئىبادەت قىلىشىڭ ئېھساندۇر. ئەگەر سەن الله تائالانى كۆرمىسەڭمۇ، الله سېنى ھەقىقەتەن كۆرۈپ تۇرىدۇ» دېدى. ئۇ ئادەم: ئى

[1] سۈرە ئەنئام 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

اللە نىڭ پەيغەمبىرى! قىيامەت قاچان بولىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىدىن سورالغۇچى سوئال سورىغۇچىدىن بىلىملىك ئەمەس. لېكىن مەن ساڭا قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىن سۆزلەپ بېرەلەيمەن: قاچانكى دېدەك خوجايىنىنى تۇغسا (يەنى قىزى ئانىسىنى باشقۇرىدىغان ۋە خىزمىتىگە سالىدىغان زامان كەلسە)، مانا بۇ قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. قاچانكى، يالاڭئاياق، يالاڭ تۆش (يەنى ئۈچىسىغا كىيىم تېپىپ كىيەلمىگەن، قارا قورساق، بىلىمسىز) كىشىلەر ئىنسانلارغا باشلىق بولسا، مانا بۇ قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. بەش ئىش بار. ئۇنى پەقەت اللە لا بىلىدۇ: ﴿**قىيامەت توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن اللە نىڭ دەرگاھىدىدۇر. اللە يامغۇرنى ياغدۇرىدۇ. بەچچىداندىكىلەرنىڭ نىمە ئىكەنلىكىنى اللە بىلىدۇ**﴾» دېدى. ئاندىن ئۇ ئادەم قايتىپ كەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى يېنىمغا قايتۇرۇپ كېلىڭلار» دېدى. ساھابىلار ئۇنى قايتۇرۇپ كەلمەكچى بولۇپ ئارقىدىن چىققان بولسىمۇ، بىراق ئۇنى تاپالمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ جىبرىئىلدۇر، ئىنسانلارغا ئۇلارنىڭ دىنىنى ئۆگەتكىلى كەلدى» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ**﴾ قەتادە مۇنداق دەيدۇ: بەزى نەرسىلەرنى اللە ئۆزىگە خاس قىلدى. شۇ نەرسىلەردىن اللە تائالاغا يېقىن تۇرىدىغان مەرتىۋىسى يۇقىرى پەرىشتىنىمۇ، ئىنسانلارغا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرنىمۇ خەۋەردار قىلمىدى.

﴿**قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن اللە نىڭ دەرگاھىدىدۇر**﴾ ئىنسانلاردىن بىرمۇ ئادەم قىيامەتنىڭ قاچان، قايسى يىلدا ياكى قايسى ئايدا، قايسى كېچىدە ياكى قايسى كۈندۈزدە قايىم بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

﴿**اللە يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالادىن باشقا ھېچكىم يامغۇرنىڭ قاچان ياغىدىغانلىقىنى، يەنى كېچىدە ياغامدۇ ياكى كۈندۈزدىمۇ بۇنى بىلمەيدۇ.

﴿**بەچچىداندىكىلەرنىڭ نىمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بېجىرىممۇ، كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) اللە بىلىدۇ**﴾ ھېچكىم بەچچىداندىكى نەرسىلەرنى، ئوغۇلمۇ، قىزمۇ[1]، قىزىلمۇ، قارىمۇ، ئۇ كەلگۈسىدە قانداق ئەھۋالدا بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

﴿**ھېچ ئادەم ئەتە نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى - يامان ئىشلاردىن نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ**﴾ يەنى ياخشى ئىش قىلامدۇ ياكى يامان ئىش قىلامدۇ، بۇنى بىلمەيدۇ؟ ئى ئادەم ئەۋلادى! سەن قاچان ئۆلۈشىڭنى بىلمەيسەن، ئەتە ئۆلۈپ قالامسەن تېخى! ئەتە ساڭا مۇسىبەت يېتىشىمۇ مۇمكىن. سەن بۇنى بىلمەيسەن.

﴿**ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ**﴾ ئىنسانلاردىن ھېچ ئادەم ئۆلگەندە ئۆزىنىڭ زېمىننىڭ قەيېرىدە ياتىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. يەنى دېڭىزدىمۇ ياكى قۇرۇقلۇقتىمۇ، تۈزلەڭلىكتىمۇ ياكى تاغدىمۇ قەيەردە ياتىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ.

بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: اللە بىرەر بەندىنى بىرەر زېمىندا قەبزى روھ قىلىشنى ئىرادە قىلسا، ئۇنى ئۇ زېمىنغا بىرەر ھاجەت ئۈچۈن چوقۇم موھتاج قىلىپ قويىدۇ. ئىمام ئەبۇلقاسىم تەبەرانى ئۇسامە ئىبنى زەيدتىن ئۇسۇلدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ:

[1] - ھازىرقى ھامىلىنىڭ، قىز ئوغۇللىقىنى پەرقلەندۈرۈپ دىئاگنوز قويۇش بولسا ھامىلە بەش ئايلىقتىن ئاشقاندا بولىدۇ. لېكىن بۇ يەردىكى بىلەلمەسلىك جان كىرگۈزۈلۈشنىڭ ئالدىدىكى ھالەتنى كۆرسىتىدۇ.

www.munber.org

«الله بىرەر بەندىنىڭ ئۆلۈمىنى بىرەر زېمىندا بەلگىلىگەن بولسا، ئۇنى ئۇ زېمىنغا بىرەر ھاجەت ئۈچۈن چوقۇم موھتاج قىلىپ قويىدۇ».

شۇنىڭ بىلەن سۈرە لوقماننىڭ تەپسىرى ئاخىرلاشتى. جىمى مەدھىيە ۋە ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله تائالاغا خاستۇر.

www.munber.org